

DVADESET TREĆI SUSRET KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA

1. Udruženje Kopaoničke škole prirodnog prava iz Beograda organizovalo je 23. susret pravnika na Kopaoniku, od 13. do 17. decembra 2010. godine. Opšta tema susreta glasila je „Pravo i prostor – harmonizacija i pravo na razlike”. Kao i na prethodnim susretima, tematska sadržina svih priloga domaćih i inostranih autora bila je primerena heksagonalu škole, a on je obuhvatio sledeće katedre: (1) Pravo na život; (2) Pravo na slobodu; (3) Pravo na imovinu; (4) Pravo na intelektualnu tvorevinu; (5) Pravo na pravdu; (6) Pravo na pravnu državu. U redovima koji slede biće prikazani referati ili njihovi delovi koji govore o pravu osiguranja ili su od značaja za tu oblast.

2. Predsednik i osnivač Kopaoničke škole prirodnog prava **akademik prof. dr Slobodan Perović** podneo je na početku ovog susreta pravnika osnovni referat na temu „Prostorne dimenzije pozitivnog i prirodnog prava”. U vezi s naslovom referata, nesumnjivo je da je pojam važećeg ili pozitivnog prava opštepoznat, ali to ne važi za pojam prirodnog prava. O tom pojmu prof. dr S. Perović kaže da je „prirodno pravo, za razliku od pozitivnog prava, univerzalno, sveljudsko, bez obzira na nacionalnost i rasu, oblik i vrstu države, veličinu prostora i vremena. Prirodno pravo nije ni nacionalno ni klasno, već natpozitivno, primarno i originalno. Ono je autonomno i kao pravedno po sebi predstavlja tvorevinu prirode i deluje kao i drugi prirodni zakoni. Za razliku od pozitivnog prava, prirodno pravo je savršeno, idealno i idejno, i u filozofskom smislu apsolutno dato. Međutim, takvo pravo nikada i nigde nije bilo postavljeno kao celovit sistem po metodi pozitivnog prava, već deluje kao neka vrsta modela ili uzorka, kao kriterijum za ocenu pozitivnog prava u smislu njegovih dobrih ili manje dobrih, podnošljivo ili nepodnošljivo nepravednih rešenja“ (osnovni referat prof. dr S. Perovića na temu „Prirodno pravo i univerzalne vrednosti” iz 2005. godine).

3. Referati iz prve katedre Pravo na život bili su raspoređeni u četiri sekcije, od čega su referati iz tri sekcije nesumnjivo značajni za pravo osiguranja. 3.1. Iz sekcije Život treba obratiti pažnju na dva referata, oba u vezi s pravnim institutima predviđenim u Zakonu o obaveznom osiguranju

u saobraćaju. Najpre je **prof. dr Dragana Petrović** obradila nove dimenzije upotrebe opojnih droga i u tom smislu za praksu iz prava osiguranja može da bude interesantna njena interpretacija novog krivičnog dela iz člana 246a KZ, čije naimenovanje glasi „neovlašćeno držanje opojnih droga“. U stavu 1. tog člana predviđeno je da je izvršilac tog krivičnog dela onaj ko neovlašćeno, u manjoj količini i za sopstvene potrebe, drži supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge. Stav 2. tog člana predvideo je sledeće: ako učinilac dela iz stava 1. tog člana otkrije od koga nabavlja opojnu drogu, može se osloboditi od kazne. Pri obradi različitih odštetnih zahteva za naknadu štete (saobraćajne nesreće i drugo), važno je utvrditi da li se kojim slučajem učinilac ovog krivičnog dela našao u ulozi oštećenog ili odgovornog lica (saobraćajna nesreća i drugo). **Advokat dr Nikola Memedović** obrađivao je temu „Terorizam kao vid ispoljavanja jučerašnje i savremene ljudske destruktivnosti”. Autor je izložio veliki broj precizno opisanih događaja i načina delovanja terorista, uključujući i ona koja mogu da budu u vezi sa obaveznim osiguranjem od odgovornosti vlasnika aviona. 3.2. Druga sekcija ove katedre nosila je naziv Zdravlje, a tematski je sadržala referate značajne za pravo osiguranja. Za utvrđivanje opštih uslova dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja lekara i medicinskog osoblja interesantan je referat vodećeg pisca iz medicinskog prava na Zapadnom Balkanu **prof. dr Jakova Radišića**, na temu „Pojam lekarske greške”. O istoj temi, iz ugla specijaliste patologa pisala je **dr Ivana Stojanović** u radu „Dijagnostičke lekarske greške”. Dalje, u vezi s važećim propisima u oblasti zdravstva, osiguravači pripremaju opšte ili posebne uslove obaveznog osiguranja od odgovornosti pri kliničkim ogledima, odnosno prilikom ispitivanja lekova i medicinskih sredstava, a iza toga se pristupa zaključivanju pojedinačnih ugovora o tim oblicima obaveznih osiguranja od odgovornosti. Za pitanje realizacije ovih poslova značajni su referati čiji prikaz dajemo u nastavku teksta. **Dr Vesna Klajn Tatić**, viši naučni saradnik, prikazala je opšte uslove osiguranja od odgovornosti za medicinske (kliničke) ogledne u SAD, obrađujući temu „Pravno-etički aspekti medicinskih istraživanja koja

uključuju zatvorenike". O istom krugu lica i uslovima pod kojim se vrše klinički ogledi pisala je specijalista zdravstvenog prava **Dragana Maletić**, u referatu pod naslovom „Poštovanje principa autonomije volje pacijenta u lečenju zatvorenika". U referatu **dr Hajrije Mujović Zornić**, višeg naučnog saradnika, na temu „Farmaceutska usluga u kontekstu medicinskopravnih razmatranja", obrađena su pravna pitanja odgovornosti za lekove i medicinska sredstva. 3.3. U četvrtoj sekciji ove katedre, koja je imala za predmet sport, u jednom od referata pomenuto je osiguranje. Naime, grupa autora **dr M. Radosavljević**, **dr D. Bosanac**, **dr Z. Jerotijević** i **B. Zdravković** podnela je referat na temu „Specifičnosti ugovora u organizovanju sportskih događaja". Uz korišćenje uporednopravnog metoda, ova grupa autora obradila je veliki broj raznovrsnih rizika u organizaciji sportskog događaja, koje treba ugraditi u ugovor putem posebnih klauzula, pa je u tom kontekstu bilo reči i o osiguranju.

4. Treća katedra nosila je naziv Pravo na imovinu. 4.1. U sekciju ove katedre Ugovor i odgovornost za štetu organizator je svrstao referat **doc. dr Slobodana Stanišića** „Odgovornost lica za štete prouzrokovane motornim vozilom". Već u uvodu, autor se opredelio za termin *odgovorno lice u slučaju udesa motornih vozila*. Pošto je rasvetlio različita pravna shvaćanja u teoriji i sudskoj praksi o pojmu odgovornog lica u

slučaju udesa motornih vozila, referent je u prvom poglavlju obradio praktične aspekte ovog pojma. Taj tretman dobili su pojam vlasnika motornog vozila kao odgovornog lica i pojam držaoca motornog vozila kao odgovornog lica. To važi i za pojam protivpravnog držaoca motornog vozila kao odgovornog lica i, najzad, za pojam vozača motornog vozila kao odgovornog lica. Drugo poglavlje referata odnosilo se na razmatranje pitanja odgovornih lica po Zakonu o obligacionim odnosima Republike Srbije. Najpre je bilo reči o odgovornosti imaoca motornog vozila i s tim u vezi o vlasnicima, suvlasnicima i držaocima motornog vozila kao njegovim imaocima. U ovom poglavlju razmatrana su najpre pitanja odgovornosti imaoca u slučaju poveravanja vozila drugom licu, bez ukazivanja na skrivene mane ili skrivena svojstva vozila, potom pitanja odgovornosti imaoca u slučaju poveravanja vozila licu koje nije osposobljeno ili nije ovlašćeno da upravlja vozilom, pitanja odgovornosti imaoca u slučaju poveravanja motornog vozila drugom licu na kratkotrajnu ili jednokratnu upotrebu, zatim pitanja odgovornosti neposrednog držaoca motornog vozila i pitanja odgovornosti ovlašćenih korisnika motornog vozila koji nisu kod imaoca na radu. Na kraju drugog poglavlja, bilo je reči o pitanju neovlašćenih korisnika motornog vozila i o pitanju odgovornih lica u slučaju štete od nepoznatih motornih vozila, posle čega je usledio odgovarajući zaključak

celokupnog referata. 4.2. Sekciju Privredna društva otvorio je referat **prof. dr Mirka Vasiljevića**, u kome je obrađena tema „Razvoj regulative upravljanja kompanijama u uporednom pravu i pozitivno pravo Srbije”. S gledišta prava osiguranja, značajno je treće poglavlje gde je bilo reči o relevantnim pitanjima promene regulative spoljnog korporativnog upravljanja. To se naročito odnosi na početni odeljak tog poglavlja pod naslovom „Spoljni nezavisni revizor kao spoljni nadzor upravljanja kompanijom”. Autor je definisao spoljnog revizora kao vršioca specifične javne funkcije ili funkcije od opšteg interesa u zaštiti investitora. Prema autorovom mišljenju, značaj spoljnog revizora ogleda se u tome što proverava istinitost finansijskih izveštaja koje upravni odbor podnosi skupštini društva, što predstavlja značajnu formu kontrole. Posle objašnjenja odredaba Zakona o računovodstvu i reviziji u pogledu pitanja koja su privredna društva dužna da se podvrgnu spoljnoj reviziji, autor je konstatovao da Komora ovlašćenih revizora izdaje, produžava i oduzima dozvole spoljnim revizorima, ali je tim povodom postavio i pitanje ko kontroliše tu komoru, konkretno ko kontroliše kontrolora. Skrenuta je pažnja na odredbe Zakona o privrednim društvima o tome koliko puta uzastopno isto društvo za spoljnu reviziju može da vrši spoljnu reviziju istog klijenta, i s tim u vezi na zakonsku obavezu rotacije ovlašćenog revizora u istom klijentu. Konstatovano je da pitanja imenovanja spoljnog revizora i naknada za njegovu uslugu po pozitivnopravnim rešenjima spadaju u delokrug skupštine društva, a da je trend korporativnog upravljanja u svetu da o tim pitanjima odlučuje odbor revizora u društvu. U vezi s pitanjem koje su dužnosti spoljnog revizora, referent je izložio domaće zakonske osnove te dužnosti, ali u tom pogledu nije bilo primedaba na zakonske osnove. Međutim, u referatu je zakonodavcu zamereno na pozitivnopravnom rešenju po kome spoljni revizor može da pruža svom klijentu i konsultantske usluge, s obrazloženjem da su ovakve usluge nespojive s funkcijom spoljne revizije. Referent je podvukao da nezavisnost spoljnog revizora može da bude ugrožena na različite načine, a zatim je bliže opisao te načine. Autor je posebnu pažnju poklonio složenoj problematici odgovornosti spoljnog revizora prema društvu klijentu i prema trećim licima. Pre svega, ukazao je na to da spoljni revizor u pravnom smislu sve više preuzima funkciju organa u privrednom društvu, a sve je manje organ privrednog društva, uz konstataciju da je na taj način u mandatnom odnosu s klijentom ojačan njegov položaj. Ovakav autorov nalaz baziran je na inostranim naučnim izvorima. Dalje, iz tih izvora referent je preuzeo tezu da spoljni revizor, po pravilu, sprovodi jednu obavezu sredstava, a ne

obavezu rezultata, osim u izuzetnim slučajevima. Za ovo doktrinarno razlikovanje obaveze sredstava (načina) i obaveze rezultata autor je u referatu rekao da ono zadaje znatne teškoće, ali da se opravdava pojačanom pažnjom i odgovornošću profesionalca kakav treba da bude spoljni revizor. U nastavku, autor se pozvao na iste naučne izvore da bi precizirao izuzetke, tj. slučajeve kada spoljni revizor ima obavezu rezultata. U tom pogledu, kao primeri, u referatu su izneti slučaj kada spoljni revizor treba da potvrdi tačnost visine naknada isplaćenih najbolje plaćenim licima klijenta i slučaj kada se kontroliše regularnost promene statuta. U nastavku referata podvučeno je da se u sudskoj praksi kod odgovornosti spoljnog revizora prema kompaniji ili prema trećim licima zahteva da se utvrdi krivica, najčešće u vidu nepažnje, a da se od strane trećih lica kao tužioci javljaju investitori u hartije od vrednosti emitenta. Referent je, pozivajući se na različite naučne izvore iz razvijenih privreda, istakao da se krivica spoljnog revizora procenjuje apstraktno, tj. prema standardu ponašanja jednog obazrivog, marljivog i aktivnog revizora, ali da se, uz krivicu, mora utvrđivati visina štete i uzročno-posledična veza između krivice i nastale štete. Iz navedenih naučnih izvora autor je još izdvojio konstataciju da je teško dokazati uzročno-posledične veze, te da se kod odgovornosti spoljnog revizora, po pravilu, radi o podeljenoj odgovornosti između uprave i spoljnog revizora, pa je potrebno utvrditi doprinos i jedne i druge strane za nastanak štete. Zaokružujući pitanje imovinske odgovornosti spoljnog revizora, autor je istakao da je domaći zakonodavac pravilno postupio propisujući obavezno osiguranje od odgovornosti spoljnog revizora za štetu koju može da prouzrokuje mišljenje sadržano u izveštaju o obavljenoj reviziji. U zaključku referata (tačka 14.) autor ističe da se ne sme unapred ograničavati imovinska odgovornost revizora, uz razvijanje regulative i prakse obaveznog osiguranja od odgovornosti spoljnog revizora, kao nosioca delatnosti slobodne profesije, jer bi se time ova profesija favorizovala u odnosu na ostale slobodne profesije. 4.3. U četvrtu sekciju (treća glava pod naslovom Osiguranje) organizator je svrstao četiri referata o pravu osiguranja. 4.3.1. Faktički, referat **prof. dr Predraga Šulejića** predstavljao je poziv stručnoj javnosti osiguranja pod naslovom „Predlog tema za javnu raspravu o novim rešenjima koja sadrži Prednacrt građanskog zakonika Republike Srbije u odnosu na ugovor o osiguranju”. Za javnu raspravu predložene su sledeće teme iz Prednacrt: (1) Domen primene člana 1165 Prednacrt; (2) Forma ugovora o osiguranju iz čl. 1167-1168 Prednacrt; (3) Norme o zaštiti osiguranika kao „potrošača usluga“ osiguranja; (4) Polisa osiguranja; (5) Uloga i značaj lista pokrića; (6)

Opšti uslovi osiguranja kao deo ugovora; (7) Posledice neisplaćivanja premije; (8) Mogućnost uvođenja instituta obustave (suspenzije) ugovora zbog neplaćanja premije; (9) Raspad ugovora protekom vremena; (10) Mogućnost zakonskog uređenja prećutnog produženja ugovora; (11) Uticaj stečaja ili likvidacije na osiguranje; (12) Osiguranje od ratnih i političkih rizika u zakonskoj regulativi; (13) Nova rešenja u delu Prednacrta o imovinskim osiguranjima; (14) Osiguranje od odgovornosti po čl. 1218-1222 Prednacrta; (15) Nova rešenja u osiguranju lica; (16) Zastarelost potraživanja u odnosu osiguranja. Referent je zaključio da predložene teme za javnu raspravu u ovom referatu ne isključuju mogućnost da se otvore i druge, do sada neregulisane teme i pitanja u Prednacrta.

4.3.2. Referat dr Jovana Slavnića već je svojim naslovom „Pogled na neka nova zakonska rešenja neprimerena obaveznom osiguranju od auto-odgovornosti” nedvosmisleno ukazao i na sadržaj referata. Tematska sadržina odnosila se na

od auto-odgovornosti; (3) Ograničenje prava oštećenog da koristi direktnu tužbu i ograničenja u odnosu na postupak i rokove za odlučivanje društva za osiguranje o zahtevu oštećenih lica za naknadu štete u mirnom postupku. U zaključku, autor je podvukao svoj stav da smo „usvajanjem novog Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju od 2009. godine i umesto reformisanog sistema obaveznog osiguranja od auto-odgovornosti dobili novi retrogradni sistem, zaostaliiji od onog koji je u vreme donošenja u toj oblasti proizveo ranije primenjivani (deo) Zakona o osiguranju imovine i lica iz 1996. godine“.

4.3.3. Naučni savetnik dr Zoran Radović referatom „Pravo plovidbenog osiguranja unutrašnje plovidbe” popunio je jednu, u dužem periodu nerazvijenu oblast u domaćem pravu osiguranja. Već u uvodu autor je unajkraće izložio razloge zbog kojih je ova oblast u domaćem pravu osiguranja bila nerazvijena dugi niz godina. U prvom odeljku referata pobrojani su brojni izvori ovog prava osiguranja, najpre neke važnije međunarodne multilateralne konvencije, pa domaći izvori prava ovog osiguranja. Sledeći odeljak o plovidbenom pravu obuhvatio je pitanja stvarnih prava na brodu, ugovornu i vanugovornu odgovornost, kao i havarije. U trećem odeljku razmatrano je plovidbeno osiguranje unutrašnje plovidbe, sa osvrtom na sledeća pitanja: (1) Potpuni i delimičan gubitak predmeta i njegovo oštećenje; (2) Zajednička havarija; (3) Nagrada za spasavanje; (4) Odgovornost; (5) Merodavno pravo. Četvrti odeljak referata posvećen je aktuelnom krugu

odredbe Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju od 2009. godine. Referat je obuhvatio tri odeljka sa sledećim naslovima: (1) Ograničenja u prodaji polisa osiguranja od auto-odgovornosti i raspolaganju sredstvima premije za pokriće troškova sprovođenja ovog osiguranja; (2) Neodrživost ustanovljene obaveze za društva za osiguranje da primenjuje zajedničke uslove osiguranja, premijski sistem s jedinstvenim osnovama premije osiguranja i minimalnu tarifu osiguranja

pitanja o harmonizaciji prava unutrašnje plovidbe i osiguranja. Povezujući svoje enciklopedijsko pravničko znanje iz plovidbenog osiguranja na moru s temom ovog odeljka, autor je ukazao na osiguranje kaska i osiguranje od odgovornosti u pravu osiguranja unutrašnje plovidbe, kao i na buduće pravce razvoja prava unutrašnje plovidbe i osiguranja. U zaključku referata dominirale su sledeće ocene i predlozi: da je plovidbeno pravo unutrašnje plovidbe mlada grana prava i

da je u formiranju; da je neophodno harmonizovati pomorsko pravo s pravom unutrašnje plovidbe, te da su neke razlike nepotrebne; da osiguravači brodova i robe koja se njima prevozi treba da pokrivaju rizike brodarka i korisnika prevoza, ali je slaba strana domaćih osiguravača što imaju različite opšte uslove osiguranja unutrašnje plovidbe, kao i da u tim uslovima treba predvideti odgovornost brodarka za zagađenje životne sredine. Posebno je ukazano domaćim osiguravačima rečnih brodova i robe u njima da prihvate engleske institutske klauzule i da ih u većoj meri ugrade u svoje opšte uslove osiguranja. 4.3.4. „Vansudski postupak za naknadu štete po Zakonu o obaveznom osiguranju u saobraćaju Republike Srbije” bio je predmet referata koji je pripremio **mr Slobodan Ilijić**. Pošto je u uvodu istaknuto da je navedeni zakon predvideo etapno približavanje ovog domaćeg prava osiguranja pravu osiguranja EU, autor se opredelio samo za razmatranje odredaba tog zakona koje su stupile na snagu 12. oktobra 2009. godine. U prvom odeljku izložene su ključne odredbe tog zakona o vansudskom postupku za naknadu štete oštećenog saobraćajnim udesom pred osiguravačem odgovornog lica, a u drugom odeljku prikazane su najvažnije odredbe Direktive EU 2009/103/ES u odnosu na odredbe zakona Srbije o vansudskom postupku za naknadu štete oštećenog saobraćajnim udesom pred osiguravačem odgovornog lica. Iz poređenja odredaba navedenog zakona Srbije sa odredbama navedene direktive, u zaključku referata ukazano je na sledeće: (1) Zakonom o obaveznom osiguranju u saobraćaju RS skraćeni su rokovi u odnosu na jedinstveni rok iz komunitarnog prava osiguranja; (2) Navedenim zakonom Srbije nisu propisane građanske sankcije prema odgovornom osiguravaču, koji ne poštuje rokove ili uslove – standarde propisane u domaćem vansudskom postupku za naknadu štete oštećenog pred osiguravačem lica odgovornog za saobraćajni udes. Umesto propisivanja građanske sankcije, domaći zakonodavac propisao je administrativne sankcije ili upravne mere, što je bila dozvoljena opcija u navedenoj direktivi; (3) Upravne mere prema osiguravaču propisane navedenim zakonom ukazuju na brojne pravne praznine, što zahteva da se navedeni zakon no-

velira kako bi se lakše i brže sproveo postupak za izricanje administrativne sankcije.

5. U okviru pete katedre pod nazivom Pravo na pravdu, jedna od sekcija imala je za temu „Međunarodno pravo – elementi inostranosti”. U toj sekciji **prof. dr Radoslav Gaćinović** podneo je referat na temu „Antiterorističke mere države na prostoru ispoljavanja terorističkih aktivnosti”. Referent je odgovornost države za preduzimanje antiterorističkih mera

izložio s obzirom na različite sredine, tj. na mere u urbanoj i na mere u ruralnoj sredini, kao i na mere na plovnim putevima i u vazduhoplovima. S obzirom na to da je Zakonom o obaveznom osiguranju u saobraćaju i drugim propisima i opštim aktima predviđen rizik od terorizma, pri formulisanju opštih uslova o obaveznim osiguranjima u saobraćaju i pri obračunu i likvidaciji šteta osiguravač je dužan da razgraniči dokle dopire njegova odgovornost, a odakle počinje odgovornost države u slučaju terorističkih aktivnosti.

6. Dvadeset treći susret pravnik Kopaoničke škole prirodnog prava uspešno je završen, uz novu potvrdu da je i dalje najveća smotra dostignuća pravničke struke i pravne nauke u Srbiji. Ovaj susret obeležilo je 240 podnetih referata, publikovanih u četiri toma i odštampanih na četiri hiljade i sto stranica. Pravo osiguranja bilo je zastupljeno u referatima na različitim katedrama i u diskusijama na brojnim sekcijama, što je još jedanput potvrdilo koliko interesovanje vlada za ovu oblast.

MR SLOBODAN N. ILIJIĆ